

Het experiment loopt in vijf verschillende arrondissementen in Vlaanderen: Leuven, Antwerpen, Brussel, Hasselt en Tongeren. In deze arrondissementen werden bestaande bemiddelingsdiensten betrokken om de praktijk van Hergo te verzorgen. Via de stuur- en methodiegroep wordt een eenvormig model gezocht, maar tegelijkertijd wordt rekening gehouden met de verschillen met betrekking tot de gerechtelijke arrondissementen en de bemiddelingsdiensten.

Het doel van de wetenschappelijke opvolging is te onderzoeken of Hergo goed functioneert, waarvan dat afhangt en voor welke doelgroepen het gebruik ervan gepast is. Het goed functioneren van Hergo houdt de volgende elementen in: ten eerste dat het kan worden ingepast in ons huidige jeugdrechtsysteem. Vervolgens dat de rechtswaarborgen van alle partijen worden gegarandeerd. Ten derde is het belangrijk dat de partijen tevreden zijn over hun deelname aan en de gevolgen van Hergo. Ook het versterken van de achterban van de dader wordt als een belangrijk gevolg van Hergo beschouwd. En ten laatste wordt ook de recidive van de jongeren nagegaan.

Verskillende onderzoeksinstrumenten zijn voorhanden. Eerst en vooral gaat het hier om een actie-onderzoek, wat inhoudt dat de onderzoekers medebetrokken zijn op het goed functioneren van het experiment en er nauw wordt samengewerkt met de mensen in de praktijk. Voor de materiaal-inzameling wordt een veelheid van technieken gebruikt: dossieranalyse; observaties van de Hergo-sessies; bevraging van daders en slachtoffers; bevraging van de ouders van de dader; thematische gesprekken met de betrokken partijen uit het rechtssysteem; verslagen door de moderatoren; en volledige opvolging van elk dossier, vanaf de verwijzing tot na de uitvoering van de gerechtelijk bekrachtigde overeenkomsten en van eventueel nadien nog vastgestelde recidive.

De planning van het wetenschappelijk project is als volgt: vanaf de start van het experiment in de verschillende arrondissementen worden alle sessies bijgewoond en de betrokkenen geïnterviewd. Tegen eind 2002 wordt de eindrapportage voorzien.

Inge VANFRAECHEM
Onderzoeker K.U.Leuven

Jongerenprojecten in de veiligheids- en samenlevingscontracten

INLEIDING

Problematisch gedrag van jongeren is geen nieuw fenomeen. Vanuit verschillende hoeken worden signalen opgevangen dat jongeren steeds vaker en steeds verder de grenzen van het toelaatbare overschrijden. Daartegenover staat dat deze indruk moeilijk te staven is, omdat er voor gans België geen precieze, kwantitatieve gegevens over jeugddelinquentie bestaan. Deels te wijten aan de vaagheid van cultuurgebonden begrippen zoals overlast, rebellie, tucht, respectloos gedrag,¹⁶ of de interpretatieve leeftijds-klasse 'jeugd', maar deels ook aan het gebrek aan degelijke statistieken voor de 'als misdrijf omschreven feiten' gepleegd door minderjarige daders.

Dit neemt niet weg dat er heel wat maatregelen worden genomen om 'de jeugd' op het juiste pad te brengen en te houden. De klassieke beschermende reactie op jeugddelinquentie heeft vanaf het begin van de 20e eeuw een eerder educatieve dan een sanctionerende functie. Sinds een tiental jaren wordt daar een specifiek preventiebeleid aan toegevoegd via het afsluiten van contracten met 75 Belgische steden en gemeenten. Via de veiligheids- en samenlevingscontracten enerzijds en de preventiecontracten anderzijds worden projecten gesubsidieerd die tegemoet komen aan de plaatselijke veiligheidsbehoeften en het onveiligheidsgevoel van de burger.¹⁷ Dit artikel wil de jongerenprojecten die ingeschreven zijn in deze contracten zo kort maar precies mogelijk schetsen. Verregaande conclusies zullen niet mogelijk zijn, maar op basis van dit beeld kunnen wel enkele hypothesen worden geformuleerd.

OPZET EN METHODE

Er wordt vertrokken van de 21 veiligheids- en samenlevingscontracten voor Vlaanderen en Brussel, die in een van hun hoofdstukken wel

16. Uiteraard, wanneer zaken als tuchtproblemen op school, generatieconflicten, overlast, pesten, spijbelen, rebellie, rondhangen in groep of op straat als 'jeugddelinquentie' worden beschouwd, is het niet verwonderlijk dat 'jeugddelinquentie' lijkt toe te nemen.

17. De voorwaarden om dergelijke contracten af te sluiten worden bepaald door de K.B.'s van 10 juni 1994 en 5 juli 1994 (B.S. 30 juni 1994) respectievelijk voor de veiligheidscontracten en preventiecontracten. Voor een korte schets van het Belgische preventiebeleid, het Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid en de verschillende contracten zie onder andere: K. VAN LIMBERGEN, S. WALGRAVE en I. DEKEGEL, *Veelbelovende Preventie*, Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid, 1996, p. 3 e.v.

ergens een project hebben dat zich richt naar jongeren.¹⁸ Een beschrijving van deze projecten, zou een langdradige en uitermate saaie opsomming zijn, niet het minst omdat verschillende steden en gemeenten gelijkaardige projecten ontwikkelen.

Het is interessanter om de verschillende projecten volgens hun algemene noemers in te delen in projectclusters en deze vervolgens middels een matrix weer te geven. Op die manier kan men zich een idee vormen over de manier waarop problematisch gedrag van jongeren wordt voorkomen en waarop de beleidsprioriteiten desbetreffende gefocust zijn.

DE PROJECTCLUSTERS EN DE VERGELIJKENDE MATRIX

De projecten werden onderverdeeld in een cluster in functie van de doelstelling, de doelgroep, de gebruikte methode en de probleemdefinitie. Alle projecten met betrekking tot jongeren werden via het nevenstaand schema in 8 projectclusters ingedeeld.

CIJFERS EN RESULTATEN VAN DE TELLING

Voor de 11 Vlaamse en de 10 Brusselse veiligheids- en samenlevingscontracten werden voor 2000 (en dus ook in 2001) respectievelijk 500 (68 %) en 236 (32 %) preventieprojecten geteld.¹⁹ De jongerenprojecten volgen deze algemene verhouding: 123 projecten in Vlaanderen (67 %) en 61 in Brussel (33 %). De 184 jongerenprojecten maken aldus 25 % van het totaal aantal projecten uit.

CONCLUSIES

Zoals reeds gezegd werd was het de bedoeling om een beeld te geven van de jongerenprojecten. Het is moeilijk om op basis van deze gegevens een uitspraak te doen over de omvang van problematisch jongerengedrag, maar de telling, zoals hierboven uitgevoerd, kan wel een aantal hypothesen opleveren. Verder kan geen uitspraak gedaan worden over de impact of de resultaten van deze projecten omdat op voorhand geen 'foto' werd genomen (cf. de opmerkingen met

betrekking tot kwantitatieve gegevens omtrent jeugddelinquentie). Het feit dat de meeste projecten zich in cluster 8, de alternatieve maatregelen, bevinden is vooral aan de methode te wijten: de Brusselse contracten maken immers geen opsplitsing naar dienstverlenings-, vormings-, behandelings- of bemiddelingsprojecten.

De projecten werden ondergebracht in diverse clusters, maar ook tussen deze clusters zijn er gelijkenissen. Cluster 1 en 2 kunnen worden samengevoegd, omdat het in essentie gaat om projecten gericht naar risicojongeren of maatschappelijk kwetsbaren. Met andere woorden, potentiële daders worden geviserd. Daarnaast kunnen ook de clusters 3 en 4 worden samengevoegd omdat hier het gedrag en niet de dader het uitgangspunt is.

De projecten die zich richten op de daders maken ongeveer 26 % van het totaal aantal projecten uit. De projecten gericht op gedrag maken ongeveer 34 % van het totaal uit. Dit is grotendeels te verklaren door de projecten gericht op de drugproblematiek. Bij deze 34 % kunnen eveneens de aanwervingen in het kader van de Smetbanen gerekend worden, die in hoofdzaak de onveiligheidsgevoelens op het openbaar vervoer wensen in te dijken. De alternatieve maatregelen, richten zich uiteraard naar de individuele dader, en zouden daarom bij de 26 % daderprojecten kunnen worden gerekend. Desondanks zullen ze hier een aparte categorie blijven. Weliswaar hebben de alternatieve maatregelen een meer opvoedkundig karakter dan de klas-sieke maatregelen, maar toch zijn het vooral beschermende projecten gericht op tertiaire preventie. De eerste twee clusters hebben in hoofdzaak de emancipatie van de doelgroep, maatschappelijke kwetsbare, voor ogen.

Alles samen geeft dat volgend beeld: persoonsgerichte projecten 26 %, delictgerichte projecten 45 % en tertiaire preventieprojecten 21 %.

Het kan misschien een indicatie opleveren, maar strikt genomen moet worden gesteld dat de jongerenprojecten vooral een defensief karakter hebben, wat ook te verwachten is gezien de algemene doelstelling van de veiligheids- en samenlevingscontracten. Zelfs het straatboekwerk dat vertrekt vanuit een welzijnskader wordt gesubsidieerd binnen een veiligheidskader. Hieruit volgt de veronderstelling dat een welbepaalde groep jongeren een overmatige beleidsaandacht krijgt. Meer nog, maatschappelijke kwetsbaarheid wordt vaak als verklaring gebruikt voor problemen als overlast en delinquentie, het wordt in verband gebracht met achtergestelde, verloederde buurten, e.d. Met andere woorden, de projecten die zich richten op overlast en de-

18. Het is hierbij noodzakelijk om de indeling van de contracten in verschillende luiken te vermelden. Elk veiligheids- en samenlevingscontract is opgebouwd uit verschillende luiken: preventie, politie, drugs, stadswachten, alternatieve maatregelen, doorstromingscontracten, smetbanen en stedelijke vernieuwing.

19. Een verklaring hiervoor ligt misschien in het feit dat het gaat om 10 Brusselse gemeenten die samen 1 grote stad vormen, daar waar het in Vlaanderen om 11 grotere steden gaat.

Cluster	Doelgroep	Doelstellingen	Methode	Probleemdefinitie
■ Citycoaching ■ Straatwerk ■ Individuele begeleiding van jongeren	Maatschappelijk kwetsbare jongeren	Een vertrouwensrelatie opbouwen met de doelgroep, afglijding naar criminaliteit voorkomen en streven naar emancipatie	Straatwerk; vindplaatsgericht; leefwereld van de jongeren als uitgangspunt; (mensie) individuele trajectbegeleiding	De problemen die sommige jongeren ondervinden om aansluiting te vinden bij de instellingen
<i>Enkele van periodieke wijkgerichte activiteiten</i>	Maatschappelijk kwetsbare jongeren (uit bepaalde wijken) ¹	Voorkomen van afglijden naar criminaliteit; aanbieden van een alternatieve vrijetijdsbesteding	Sportieve, kick-, culturele of artistieke activiteiten	Ongestructureerd vrijetijdsgedrag van jongeren in achtergestelde buurten
<i>Projecten gericht naar specifieke, contextgerichte problemen of statusdelicten</i>	Jongeren die storend gedrag stellen en voor overlast zorgen in een specifieke context	Vermindering van overlast en andere problemen, alsook een verdere afglijding naar criminaliteit voorkomen	Ondersteuning en coördinatie van bestaande acties via overleg; afspraken tussen verschillende partners; ⁴ terbeschikking stellen van preventieprogramma's of sensibilisatiepakketten ⁵	Overlast van jongeren binnen een bepaalde context, waarbij de school, de buurt en het uitgaan de meest voorkomende zijn
<i>Projecten gericht op delinquent jongerengedrag</i>	Jongeren die geweld- en drugdelicten plegen, vandalisme en graffiti ²	Vermindering van specifieke vormen van delinquentie	Ondersteuning en coördinatie van bestaande acties via overleg; afspraken tussen verschillende partners; ⁴ terbeschikking stellen van preventieprogramma's of sensibilisatiepakketten ⁵	Specifieke delicten gepleegd door jongeren, zonder een duidelijk leef-tijdsgrens
<i>Weerbaarheid rond bepaalde delicten, sociale vaardigheidstrainingen</i>	Jongeren als potentieel slachtoffer van bepaalde delicten ³	De weerbaarheid van de doelgroep verhogen	Via informatiesessies aan jongeren vaardigheden aanleren die de weerbaarheid verhogen: toneelstukken, rollenspellen, animaties	Grotere kwetsbaarheid van jongeren om slachtoffer te worden van bepaalde delicten
<i>Projecten relatie politie – jongeren</i>	Lagere schoolkinderen	De beeldvormingen van de leerlingen over de politieorganisatie verbeteren; bijbrengen van waarden en normen	Informatielessen gegeven door politiefunctionarissen binnen scholen	Negatief beeld van de doelgroep over de politie; vertrouwensrelatie opbouwen
<i>Smetbanen</i>	Hierbij zijn er eigenlijk twee doelgroepen: jongeren die in aanmerking komen voor Smetbanen en de schoolgaande jeugd uit bepaalde wijken	Werkloze jongeren inzetten op risicolijnen en hierdoor een signaal geven naar de schoolgaande jongeren van dezelfde wijk	Aanwerving van jongeren uit de buurt om in te zetten als toezichhouder op een welbepaalde buslijn	Moelijke bereikbaarheid van risicojongeren op het openbaar vervoer
<i>Alternatieve maatregelen</i>	Jongeren die het voorwerp uitmaken van gerechtelijke beslissing inzake een dienstverlening of een vormings- en behandelingsproject	Uitvoeren van alternatieve maatregelen ter vervanging van een beslissing door de jeugdrechter: de rechtsomlegging (diversiemaatregelen) ⁶	De steden werven burgerpersoneel aan om te kunnen voorzien in het uitvoeren van alternatieve maatregelen	

1. Vandaar dat sommige van deze projecten terug te vinden zijn in het luik Stedelijke Vernieuwing van de contracten.

2. Inclusief jonge risicosupporters die bereikt worden door de fanoaching projecten.

3. Veelal gaat het om (seksueel) misbruik, toch ook werden hieronder de projecten rond weerbaarheid tegen verslaving en druggebruik ondergebracht.

4. Vaak zonder jongerenparticipatie; vaak ook een aspect politioneel toezicht aan verbonden.

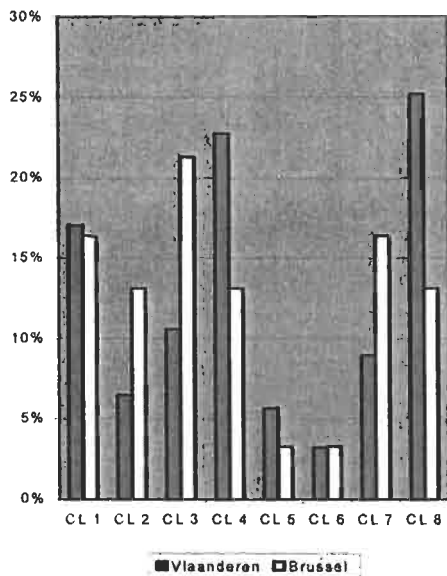
5. Rond hoolligisme bestaat een specifiek project fanoaching, deze werden in cluster 4 opgenomen.

6. Voor telling werden enkel die alternatieve maatregelen in rekening gebracht die expliciet verwijzen naar "minderjarigen". Dit geeft een vertekening aangezien voor de andere cluster het begrip "jongeren" wordt gebruikt.

Tabel 1: verdeling van de projecten over de verschillende projectclusters voor Vlaanderen en Brussel

CLUSTER	Vlaanderen	%	Brussel	%	Totaal	Totaal%
CL 1	21	17 %	10	16 %	31	17 %
CL 2	8	7 %	8	13 %	16	9 %
CL 3	13	11 %	13	21 %	26	14 %
CL 4	28	23 %	8	13 %	36	20 %
CL 5	7	6 %	2	3 %	9	5 %
CL 6	4	3 %	2	3 %	6	3 %
CL 7	11	9 %	10	16 %	21	11 %
CL 8	31	25 %	8	13 %	39	21 %
Totaal jongeren-projecten	123	67 %	61	33 %	184	100 %
Totaal preventie-projecten	500	68 %	236	32 %	736	100 %

Grafiek 1: % verdeling per projectcluster

Het opmerkelijke verschil in cluster 2 is vooral te wijten aan de projecten onder het luik "Stedelijke Vernieuwing" dat voor Brussel veel meer wordt uitgebouwd.

Voor cluster 3 ligt de verklaring waarschijnlijk bij de spijbelprojecten die in vrijwel alle luiken politie van de Brusselse contracten terug te vinden zijn.

De verdeling inzake cluster 4 is te wijten aan de drugprojecten in de Vlaamse contracten.

De verschillen inzake cluster 7 en 8 hebben een technische reden: cluster 8 omdat Brussel de projecten niet specificeert; cluster 7 moet genuanceerd worden omdat elk contract een luik Smetbanen heeft dat telkens als één project werd geteld. Het procentuele verschil ligt aan het kleiner totaal Brusselse projecten.

linquentie treffen ook de maatschappelijk kwetsbare jongeren evenals de tertiaire preventieprojecten. Uit de literatuur weten we dat harde kern jongeren verhoudingsgewijs vele en ernstige delicten plegen. Dit in tegenstelling tot de zogenaamde gelegenheidsdelinquentie of overgangsdelinquentie.²⁰ Maar de bescherming van de maatschappij tegen (overlast of delinquentie van) maatschappelijk kwetsbare jongeren is een cirkelredenering: hoe meer de samenleving zich tegen deze jongeren beschermt, neemt ook de

uitsluiting van deze jongeren toe, wat juist de aanleiding was tot. Deze paradox als hypothese verdient verder onderzoek omtrent een herbezinning over criminaliteitspreventie als dusdanig.

Profilering van de comités voor bijzondere jeugdzorg

Sinds geruime tijd verzoeken de CBJ's om schriftelijke richtlijnen voor hun opdracht. De Omzendbrief WEL 99/01 van 20 januari 1999 betreffende de profilering van de comités voor bijzondere jeugdzorg (B.S. 29 april 1999) tracht op die verzoeking een antwoord te formuleren. Dankzij die richtlijnen moeten de CBJ's zich eenvormiger kunnen profileren zodat cliënten en

20. Zie onder andere WODC-factsheet op http://www.minjust.nl/a_beleid/fact/jeugdcri.htm; L. WALGRAVE en N. VETTENBURG, "Maatschappelijke kwetsbaarheid: een theorie over systematische delinquentie door jongeren", in L. WALGRAVE (red.), *Confronterende Jongeren*, Leuven, Universitaire Pers, 1996, p. 33-53.

verwijzers beter weten wat ze kunnen verwachten. Als basis voor de profilering van de comités wordt naar voren geschoven: de gecoördineerde decreten bijzondere jeugdbijstand, het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en de beleidsprincipes (zoals het subsidiariteitsbeginsel). De concrete invulling hangt daarbij ook samen met de regionale context en beleidsontwikkelingen op federaal en Vlaams vlak.

De algemene preventie moet aldus de omzendbrief gebaseerd zijn op de kinderrechten en structureel, radicaal en offensief van aard te zijn.

De beleidsprincipes van de individuele hulpverlening zijn: respect voor kinderrechten, cliëntgerichtheid, subsidiariteit en gezinsgerichtheid.

Het begrip 'problematische opvoedingssituatie' / POS blijft de basis bij de beoordeling of een jongere door een comité kan worden geholpen. POS zijn dus situaties waarin de fysieke integriteit, de affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen van minderjarigen in het gedrang komen door bijzondere gebeurtenissen, relationele conflicten of door omstandigheden waarin ze leven. Om opnieuw perspectieven te bieden voor de betrokkenen wordt het hulpaanbod van de diverse welzijnssectoren als ontoereikend ervaren. De bijzondere jeugdbijstand moet erover waken dat haar kwalitatief en intensief hulpaanbod ten goede komt van jongeren die zich in de meest precaire situaties bevinden,

meer bepaald de maatschappelijk kwetsbare jongeren, aldus de omzendbrief. De omzendbrief benadrukt het subsidiaire karakter van de bijzondere jeugdbijstand. Men zet zich achter het eerste- en tweedelijnsaanbod van de betrokken regio.

De omzendbrief onderscheidt volgende hulpverleningsfuncties: informatie en advies, begeleiding en advies, caseonderzoek (screening, diagnose, indicatiestelling en toewijzing), casemanagement.

De vrijwillige hulpverlening binnen de bijzondere jeugdbijstand wordt gekenmerkt door het vrijwillig aanvaarde, het noodzakelijke en het aanklappende karakter ervan.

Ten slotte wijst de omzendbrief op de monopoliepositie die de comités als toegangspoort naar de voorzieningen bijzondere jeugdbijstand hebben naast de jeugdrechtbanken. De omzendbrief eindigt door te anticiperen op de evoluties die de bijzondere jeugdbijstand te wachten staat. Inderdaad, naast Kind en Gezin, het algemeen welzijnswerk, de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie voor Personen met een Handicap en de Centra voor Leerlingenbegeleiding is de bijzondere jeugdbijstand betrokken bij de strategische planning integrale jeugdhulpverlening.

Joost VAN HAELST